

Kitap Kritiği

Mustafa Karataş, *Rivayet Tekniği Açısından Hadislerin Sayısı* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2017) 319 sayfa,
ISBN: 9786059991377

Fatma Gülseroğlu*

Öz: Erken dönemden itibaren hadislerin sayısının artması, ilmi ve sosyal alanda şüphelere yol açmıştır. Sonuç olarak hem oryantalistler hem de din bilginleri rivayetlerin sayısını araştırmaya başladılar. Tartışılan eser, bu sorun doğrultusunda ortaya çıkan sorunlara vurgu yapmakta ve hadis rivayet tekniklerini inceleyerek sayılar açısından objektif bir sonuç elde etmeyi amaçlamaktadır. Eserin önemli olmasının nedeni ise, çağdaş çalışmalar için kaynak ve öncü olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hadislerin Sayısı, Mustafa Karataş, Rivayet Tekniği, Sened.

Review of *Rivayet Tekniği Açısından Hadislerin Sayısı*, by Mustafa Karataş (İstanbul: Ensar Publishing, 2017) 319 pages, ISBN: 9786059991377

Abstract: Since the early period, the increase in the number of hadiths has led to doubts in the scientific and social sphere. The book under discussion emphasizes the problems that arise in line with this problem and aims to obtain an objective result in terms of numbers by examining hadith narration techniques. The reason why the work is important is that it is a source and a pioneer for contemporary studies.

Keywords: Hadith, Number of Hadiths, Mustafa Karataş, Technique of Narration, Sened.

İslam dünyası ve oryantalistler için her daim tartışmaya açık olan hadislerin sayısı, uzun yıllar tartışılmış ve konuya dair farklı görüşler ortaya konulmuştur. Efendimiz sonrasında geçen her bir asırda hadislerin yaygınlaşması ve artması, zamanla incelenmesi gereken bir mevzu haline gelmiş ve oryantalistlerin de irdelediği bir konu olmuştur.

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tasavvuf Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
M.A. Student, Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Tasawwuf
fatmaglser@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0198-8132>

Oryantalistlerin sunmuş olduğu görüşlere karşı İslam âlimleri konuya açıklık getirmek için tarihi akışı inceleyerek onların iddialarını çürütmüş ve asıl sebeplere ışık tutmaya çalışmışlardır. Günümüzde ise hadislerin sayısı ile alakalı farklı görüşler, hadislere karşı güven duygusunu yitirmeye ve rivayetlere imtina ile yaklaşılmasına sebebiyet vermiştir. Her ne kadar hadislerin sayısı üzerine konuşmalar ve tartışmalar olsa da bunun sebepleri hakkında sistematik bir çalışma bulunmamaktadır. Konunun mahiyeti ve alandaki yetersizlik göz önünde bulundurulduğunda, ele alacağımız eserin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu konu hakkında inceleyeceğimiz eser, hadislerin sayısı ile ilgili çalışmalar yapan Mustafa Karataş'ın "*Rivayet Tekniği Açısından Hadislerin Sayısı*" eseridir. Bu eserin haricinde Karataş'ın aynı meyanda makaleleri de mevcuttur.¹

Yazar eseri iki ana başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki, *hadislerin artmasının sebepleri* başlığı altında üç alt başlık bulunan ve bunlar sırasıyla, "hadisin tanımı ve kapsamını, farklı rivayetler ve mükerrer rivayetler" den oluşan bölümdür. İkincisi ise, yine aynı düzenlenmede *hadislerin sayısı* başlığı altında "hadis râvileri ve hadis sayıları, hadis kitapları ve hadislerin sayısı ve -son olarak- sıhhat bakımında hadislerin sayısı" isimleriyle tahsis edilmiş olan bölümdür. Ayırmış olduğu bölümler haricinde, konunun mahiyetini, hadislerin artması ve sayısı hakkında ortaya atılan iddialarını aktardığı giriş bölümünde çalışmasının çerçevesini çizmiştir. Bibliyografya ve indeks bölümlerine geçmeden önce "*ekler*" ismini verdiği ve içeriğini yediye ayırdığı, her birinde ise en çok bilinen hadislerin sahabe tarihlerini zikrettiği kısım bulunmaktadır. Eserin sonuç bölümüne geldiğimizde ise 173 eseri içeren bir kaynakça ve ayrıntılı bir indeks ile son bulunduğunu görmekteyiz.

Eserin tartışmasız en önemli niteliği bütüncül bir bakış sağlamaya çalışmasıdır. Eser direkt olarak hadislerin sayısına veya sebeplerine giriş yapmamış, evvela konunun mahiyetini ve bu konu hakkında söylenen iddialara yer vermiştir. Böylelikle okuyucu, kitabın ana tezine geçmeden konunun çerçevesini görerek yeterince bilgiye vakıf olmuş olacaktır. Yine eserde araştırmacılar için göze çarpan ve istifadesi bol olan kısım ise, ekler bölümüdür. İleride

.....

1 Mustafa Karataş, "Hadis Sayım Metotlarının Hadislerin Sayısına Etkisi", *İLAM Araştırma Dergisi* 3/2 (1998); Mustafa Karataş, "Muksirün ve Hadîs Sayıları", *Kur'ân Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 2/16,17,18 (1999),

daha detaylı bahsedeceğimiz bu bölümde en çok bilinen hadislerin sahabe tariklerini vermesi eseri kullanışlı bir kaynak metin haline getirmiştir.

Eserin giriş bölümünde yazar, Hz. Peygamber devrinden itibaren zamanla hadislerin sayı bakımından artmış olduğuna dikkat çekmiş ve delil olarak, Ebû Hüreyre'nin (v.58/677) öğrencisi olan Hemmâm b. Münebbih'in (v.101/719) sahifesinde sadece 138 hadis bulunmasını getirmiştir. Buna mukabil II. Asrın başlarında İbn Şihâb ez-Zührî'den (v.124/741) rivayetle hadislerin sayısının iki bin olduğunu aktararak belirli bir artışa dikkat çekmiştir. Rakamsal olarak bilgi aktarımında doyurucu nitelikte olan eser, iddialara geçmeden önce III. Asrın sonuna kadar olan bir zaman dilimi içinde, hadislerin arttığını göstermek adına rivayet edilen hadis sayılarını nakletmekte ve bu durumun oryantalistler tarafından kullanılacak bir malzeme haline geldiğinden söz etmektedir. Hadislerin artması ve sayısı hakkında ortaya atılan iddiaları dört ana başlık altında incelemiştir. Bunlardan ilki; uydurma rivayetlerin hadisleri artırdığı iddiasıdır. Bu iddia aslı itibari ile konunun araştırmasını gerekli kılabacak ana etkidir. Nitekim bu iddiaları önemli ölçüde oryantalistler ortaya atmış ve bu iddiadan etkilenen İslam âlimleri de olmuştur. Yazarın bu iddiaya birkaç defa değinmesine rağmen iddiaya ayırdığı bölüm yetersiz kalmaktadır. Önemli oryantalistlerden olan Ignaz Goldziher (ö.1921), Reinhart Pieter Anne Dozy (ö.1965) ve D.S. Margoliouth'nun (ö.1940) iddialarının yanı sıra, Ahmed Emin (ö. 1954) ve Fazlurrahman (ö.1988) gibi çağdaş yazarların görüşlerine yer vermesi konu açısından faydalı olmuştur. Kalan üç iddia ise, "*râvilerin hatlarının hadisleri artırdığı iddiası, sahabe ve daha sonraki nesillerin sözleriyle hadislerin karıştırıldığı iddiası ve muhaddislerin övünmek için hadis biriktirdikleri iddiası*" dir. Eserin ana konusu hadislerin sayısı olduğundan bu iddialar üzerinde yeterli vurgu yapılmamıştır.

Eserin birinci bölümünde hadislerin artmasının sebepleri üzerinde durulmuştur. Bu sebeplerden biri olarak görülen hadis sayım metotlarının farklı olması ile ilgili konuya dikkat çekerken, fıkıhçıların yanı sıra muhaddislerin dahi kendi aralarında hadisleri sayma farklılığının bulunduğunu aktarmıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasına etken olan şeyin hadisin tanımı ve kapsamı ile alakalı görüş farklılıklarına dayandığını bildirmiş ve bu meyanda hadisin tanımı ve kapsamını tarif etmiştir. Hadisin kapsamını izah ederken muhaddisler tarafından sahabe ve tâbiûn sözlerinin hadis kapsamına dâhil

edildiğini belirtmesi, hadis sayısının fazla olmasına dair söylenen iddialara bir cevap niteliğindedir. Hadisin tanımı ve kapsamı konusundaki farklı görüşleri verdikten sonra hadis sayısını etkileyen diğer bir faktörün metot farklılığından kaynaklandığını zikretmiş ve bu başlığın altında sened, metin ve sıhhat açısından farklılaşmanın detaylarını vermiştir. Hadis usulüne dair bilgiler aktarılan bu bölümde, yazarın kavramları açıklaması ve önemli muhaddisleri referans göstermesi tezini desteklemek adına yarar sağlamıştır. Farklı rivayetler kısmında ise, sened ve metin açısından rivayet farklılıkları incelenmiş ve örnek hadislerle zenginleştirilmiştir. Sened açısından farklılıklara örnek olarak “*men kezebe aleyye*” hadisine, metin açısından farklılıklara örnek ise, “*ameller ancak niyetlere göredir*” hadisine yer vermiştir. Mükerrer rivayetler kısmına geçiş yapmadan önce râvilerin hadis rivayeti esnasında yaptığı hataları kavramsal olarak açıklamıştır. Mükerrer rivayetlerin alt konusu olan sened tekrarının nadiren rastlanılan bir durum olduğunu vurgulamıştır. Metin tekrarlarında ise, tekrarların olukça fazla olduğunu zikretmiş ve buraya kadar aktardıklarını şema haline getirdiği bir görsel ile eserin birinci bölümünü tamamlamıştır. Bölümün bitiminde yapmış olduğu tespitlerden çıkan sonuca göre, hadislerin artmasının genel olarak farklı hadis sayımları, farklı rivayetler ve mükerrer rivayetlerden kaynaklandığını vurgulamıştır.

Eserin ikinci kısmı hadislerin sayısını içeren kısımdır. Buraya kadar olan bölümde sebepleri ve metot üzerinde inceleme yapan yazar, eserin diğer yarısında sadece hadislerin sayısı ile alakalı bilgiler aktarmıştır. Müksirûn ve Mukillûn’a dâhil olan şahısları inceleyerek onlardan rivayet edilen hadis sayılarını vermiştir. Bu meyanda her birinin Kütüb’i-Tis’a’ya alınan hadislerini grafik şeklinde göstermiş ve Müksirûn’dan çok Mukillûn’dan ise az hadis rivayet edilmesinin nedenlerini incelemiştir. Yazının devamında asırları ilk, orta ve son çeyreklere tahsis etmiş ve her birinde rivayet edilen hadis sayılarına yer vermiştir. Hadis kitapları ve sayıları başlığı altında *Kütüb’i-Tis’a’*yı ele alarak içlerinde barındırdıkları hadis sayılarını şemalaştırıp aktarmıştır. Derleme niteliği taşıyan eserler olarak, *Câmi’u’l-Usûl*, *Câmi’u’l-Mesânîd*, *Cem’u’l-Cevâmi*, *Kenzü’l-Ummâl*, *Mecme’u’z-Zevâid* ve *Etrâfü’l-Hadis*’i zikretmiştir. Sıhhat bakımından hadislerin sayısını üçe ayırmıştır. Bunlar; mütevâtir, sahih ve mevzu hadislerdir. Mütevâtir hadisler hakkında söylenen muhtelif görüşleri aktararak kabul edilen mütevâtir hadis sayısının 100 ile 300 arası olduğunu

nakletmiştir. Sahih hadisler kabul edilmekle birlikte, bunların sayısı hakkında âlimler arasında ortak bir görüşe varılamaması neticesinde belirli bir sayı söylenemediğini izah etmiştir. Devamında mevzu hadisler hakkındaki muhtelif görüşleri nakletmiştir. Yazar eserin ikinci kısmını hadislerin toplam sayısını vererek sonlandırmış ve bir sonuç yazısı ile araştırmasının daha detaylı yapılabileceğini, bu çalışmanın dar kapsamlı bir çalışma olduğunu vurgulamıştır. Son cümlesinde ise, bu tür çalışmaların çağımızda çoğalacağı inancını söyleyerek temennisini dile getirmiştir.

Eserin *ekler* bölümünde sahabe tariklerinin verilmiş olduğu hadisler şunlardır; “*men kezebe aleyye, havz ve kevser, ameller ancak niyetlere göredir, bazı kaplarda şıra yapımını yasaklayan hadis, amelu ibn âdem küllühü lehu ve oruçlunun hanımını öpmesi.*” Sahabe tariklerini vermiş olması eseri araştırma kitabı statüsüne yükseltmiştir.

Sonuç olarak eserde bahsetmemiz gereken bir diğer husus, düzenlemenin yeterince düzgün olmadığıdır. Ana iki bölüme ayırması ve bunun altında birçok başlık açmış olması her konuda tekrar eden bir başlık silsilesine oluşmasına sebebiyet vermiştir. Örnek olarak ele aldığı başlıkların çoğunda sened ve metin açısından açıklamaya gitmesi yazarı tekrara düşürmüştür. Hâlbuki sened ve metin açısından tahlilleri genel başlık olarak kullanıp, altında ise alt başlık olarak konuları izah etse, okuyucu için daha bütüncül bir bakış açısı sağlamış olacaktır. Eser konusu gereğince yorumlamadan uzak salt bilgi aktarımının olduğu bir metne sahiptir. Bu yüzden yazarın kalemi okunaklı, anlaşılır ve karmaşıklıktan uzaktır. Lakin eser akademik çalışma yapan bir araştırmacı için fayda sağlaması yüksek ihtimal iken, çalışma harici okumak amacına hizmet etmesi düşük ihtimallidir. Eserde imla yanlışlarının az olmasından yazarın bu konuya verdiği önemi anlamaktayız. Eserin bu alanda yapılmış ilk çalışmalardan biri olması, onun ileride yapılacak çalışmalara mühim bir kaynak olacağının işaretidir.

